

De beleving rondom sterven en het stervensproces in 2021

Wat is er veranderd in vijf jaar en welke rol
heeft de komst van het coronavirus gespeeld?

Maart 2021

Manon Holtkamp
Managing Director
+31 (0)6 50651336
+31 (0)33 330 31 30
Manon.holtkamp@marketresponse.nl

Leander Wolters
Research Consultant
+31 (0)6 40 8484 24
+31 (0)33 330 3124
Leander.wolters@marketresponse.nl

MarketResponse
Data ▶ Insights ▶ Consultancy

Inhoudsopgave

- Situatie en vraagstelling
- De belangrijkste resultaten op een rijtje
- De resultaten
 - Beleving rondom sterven
 - Invloed coronacrisis op omgang met de sterven
 - Bekendheid met Landelijk Expertisecentrum Sterven
 - Geloof en spiritualiteit
- Onderzoeksverantwoording

Colofon

In opdracht van:

Landelijk
Expertisecentrum
Sterven

Manon Holtkamp
Managing Director
+31 (0)6 50651336
+31 (0)33 330 31 30
Manon.holtkamp@marketresponse.nl

Leander Wolters
Research Consultant
+31 (0)6 40 8484 24
+31 (0)33 330 3124
Leander.wolters@marketresponse.nl

Situatie en vraagstelling

De dood is een thema waar iedere Nederlander in zijn leven mee te maken krijgt. Het is een belangrijk thema waar meer aandacht aan besteed mag worden en waar we als Nederlanders vaker bij stil mogen staan. Hier zetten jullie, het Landelijke Expertisecentrum Sterven, je nu 5 jaar voor in.

Om meer zicht te krijgen op waar we staan als land wat betreft de beleving en kennis rondom sterven en het stervensproces is er in 2016 een onderzoek uitgevoerd onder Nederlanders. Om te zien wat er in de tussentijd is veranderd, hebben we dit jaar weer een soortgelijk onderzoek uitgevoerd.

De komst van het coronavirus, Covid-19, heeft het leven van de gemiddelde Nederlander flink veranderd. Gezondheid is een belangrijk thema geworden en er wordt dagelijks gesproken over de druk op de zorg. Heeft dit ook invloed op de manier waarop we naar de dood kijken? Dat is een vraag waar we in deze meting meer aandacht aan besteden.

De uitkomsten van dit onderzoek verschaffen meer inzicht in de huidige stand van zaken wat betreft de beleving van Nederlanders rondom sterven en het stervensproces, de ontwikkelingen ten opzichte van 2016 en de invloed van de coronacrisis.

De centrale vraag is:

Wat is de beleving van Nederlanders rondom sterven en het stervensproces in 2021?

Te beantwoorden deelvragen in dit rapport:

- Welke ontwikkelingen zien we in vergelijking tot 2016?
- Welke verschillen zien we tussen de verschillende leeftijdsgroepen en geslacht?
- Wat is de invloed van de coronacrisis op de beleving rondom sterven?

De belangrijkste resultaten op een rijtje

We denken vaker na over het sterven, maar hebben het er minder over

Dit jaar zien we een toename in het aantal Nederlanders dat (af en toe) nadenkt over zijn/haar eigen sterven (van 75% naar 88%). Daarentegen spreken Nederlanders hier minder over met hun partner in vergelijking tot vijf jaar geleden. In 2016 sprak 90% soms of zelfs regelmatig met zijn partner over het sterven, dit jaar is dit gezakt naar 74%. Een kwart geeft dus aan nooit met hun partner te spreken over het sterven.

Zes op de tien Nederlanders heeft de wensen rondom het eigen sterven nog niet besproken of vastgelegd

Het nieuwe coronavirus heeft bijna een derde van de Nederlanders bewuster gemaakt van de eigen sterfelijkheid, maar dit is voor slechts een kleine groep aanleiding geweest om over hun wensen rondom hun eigen sterven te spreken (8%) cq deze vast te leggen (6%). Met name de jongvolwassenen (25-34) zijn hier wel enigszins over gaan spreken (17%), maar over het algemeen hebben de meeste Nederlanders hun wensen nog niet besproken (61%) en/of vastgelegd (66%).

Een derde heeft op dit moment te maken met mensen die het einde van hun leven naderen, dit is meer dan in 2016

In 2021 hebben meer Nederlanders te maken met iemand die het eind van zijn/haar leven nadert (van 24% naar 33%). Met name beroepsmatig zien we dat Nederlanders hier vaker mee te maken hebben (van 3% naar 8%).

Meer Nederlanders zeggen voldoende te weten over het stervensproces, maar jongeren blijven hier nog wat achter

Meer Nederlanders geven aan voldoende te weten over het stervensproces (van 52% naar 58%). En minder Nederlanders kunnen zich geen voorstelling maken van hun sterven (van 63% naar 46%; daling van 17%). Echter, jongeren (18-24) geven vaak nog aan niet voldoende te weten over het stervensproces (32%). Maar deze groep geeft daarentegen wel vaker aan geïnteresseerd te zijn in producten en diensten die het Landelijk Expertisecentrum Sterven aanbiedt, met name de scholingstrajecten (29%) en telefonische hulplijn (25%).

Nederlanders beschouwen zichzelf vaker als religieus of spiritueel in vergelijking tot vijf jaar geleden, dit zijn met name de jongeren en jongvolwassenen

Dit jaar geven meer Nederlanders aan religieus te zijn (van 32% naar 39%). Een grotere toename zien we bij het aantal Nederlanders dat zichzelf als spiritueel beschouwt (van 23% naar 37%). Ook valt op dat meer Nederlanders geloven dat er meer is na de dood in vergelijking tot 2016 (van 46% naar 56%). Het zijn met name jongeren (18-24) (48%) en jongvolwassenen (25-34) (50%) die zichzelf als spiritueel beschouwen. Jongeren (69%) en jongvolwassenen (68%) geloven vaker dan ouderen dat er meer is na de dood (zoals een hiernamaals).

Beleving rondom sterven

Beleving rondom sterven

Nederlanders denken vaker na over hun sterven dan in 2016

In vergelijking tot 2016 zien we dat minder mensen aangeven nooit na te denken over hun eigen sterven (een daling van 13%). Meer Nederlanders denken (af en toe) na over hun sterven.

Achtergrondgegevens

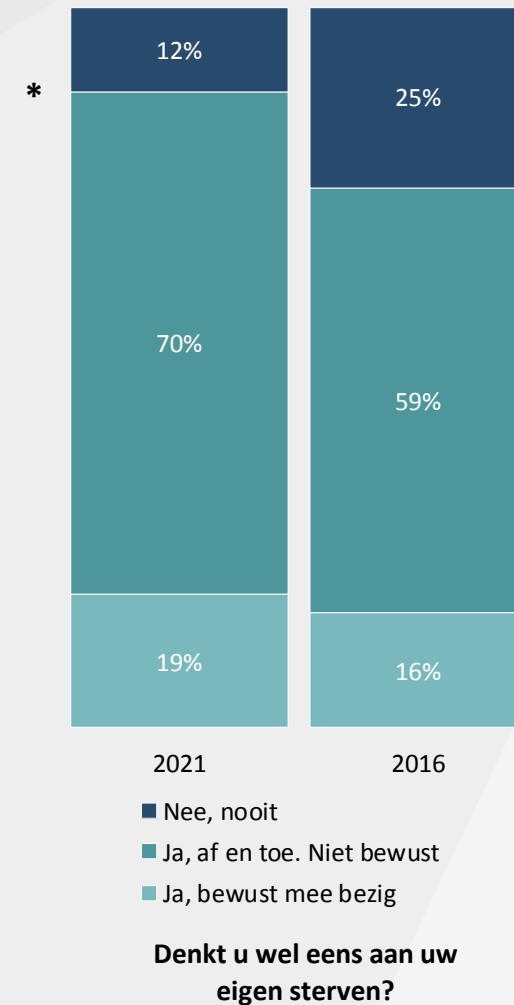
Op de achtergrond zien we dat jongeren (18-24) (25%) en jongvolwassenen (25-34) (26%), net als in 2016, vaker dan gemiddeld bewust bezig zijn met hun sterven.

Ouderen (65+) denken vaker af en toe na over hun sterven (81%).

Basis 2021: Nederlanders (n = 509)

Basis 2016: Nederlanders (n = 754)

* Betekent dat er een significant verschil is t.o.v. de vorige meting

Beleving rondom sterven

Het sterven is minder vaak een gespreksonderwerp, een vijfde spreek er nooit over

Minder Nederlanders bespreken het sterven met hun partner in vergelijking tot 2016. De grootste daling bevindt zich bij de groep die het regelmatig over het sterven heeft met hun partner (een daling van 23%).

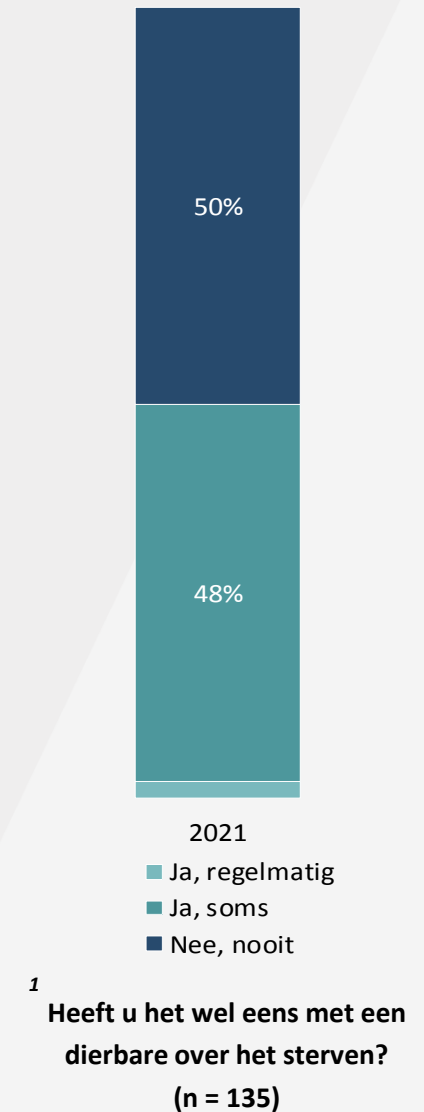
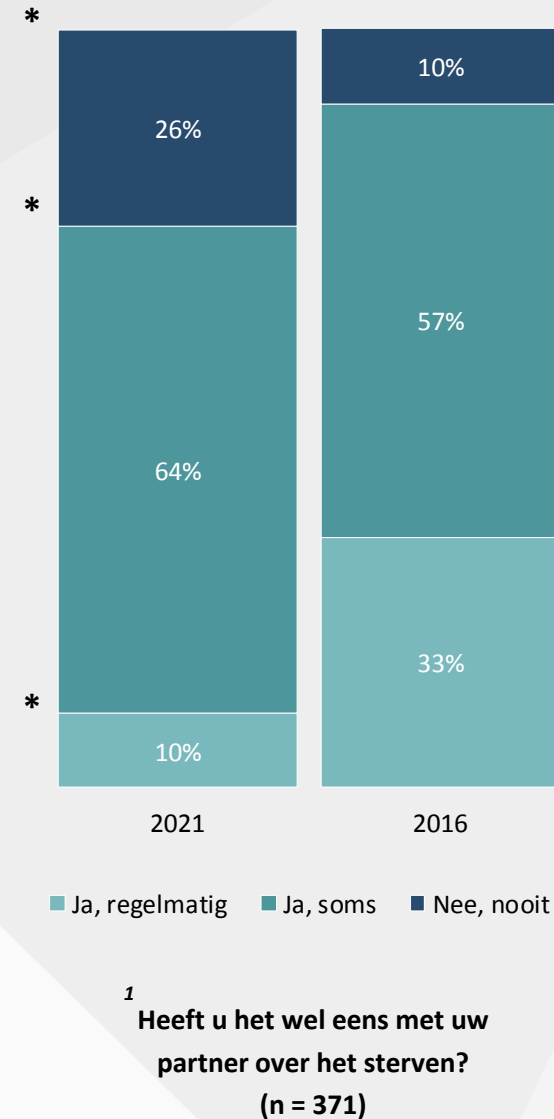
Dit jaar vroegen we aan de Nederlanders die geen partner hebben of zij het sterven dan wel met een dierbare bespreken. Van de mensen die geen partner hebben geeft de helft (50%) aan soms of regelmatig de wensen het sterven met hen te bespreken.

Basis 2021: Hen die een partner hebben (n = 371)
Hen die geen partner hebben (n = 135)

Basis 2016: Nederlanders (n = 754)

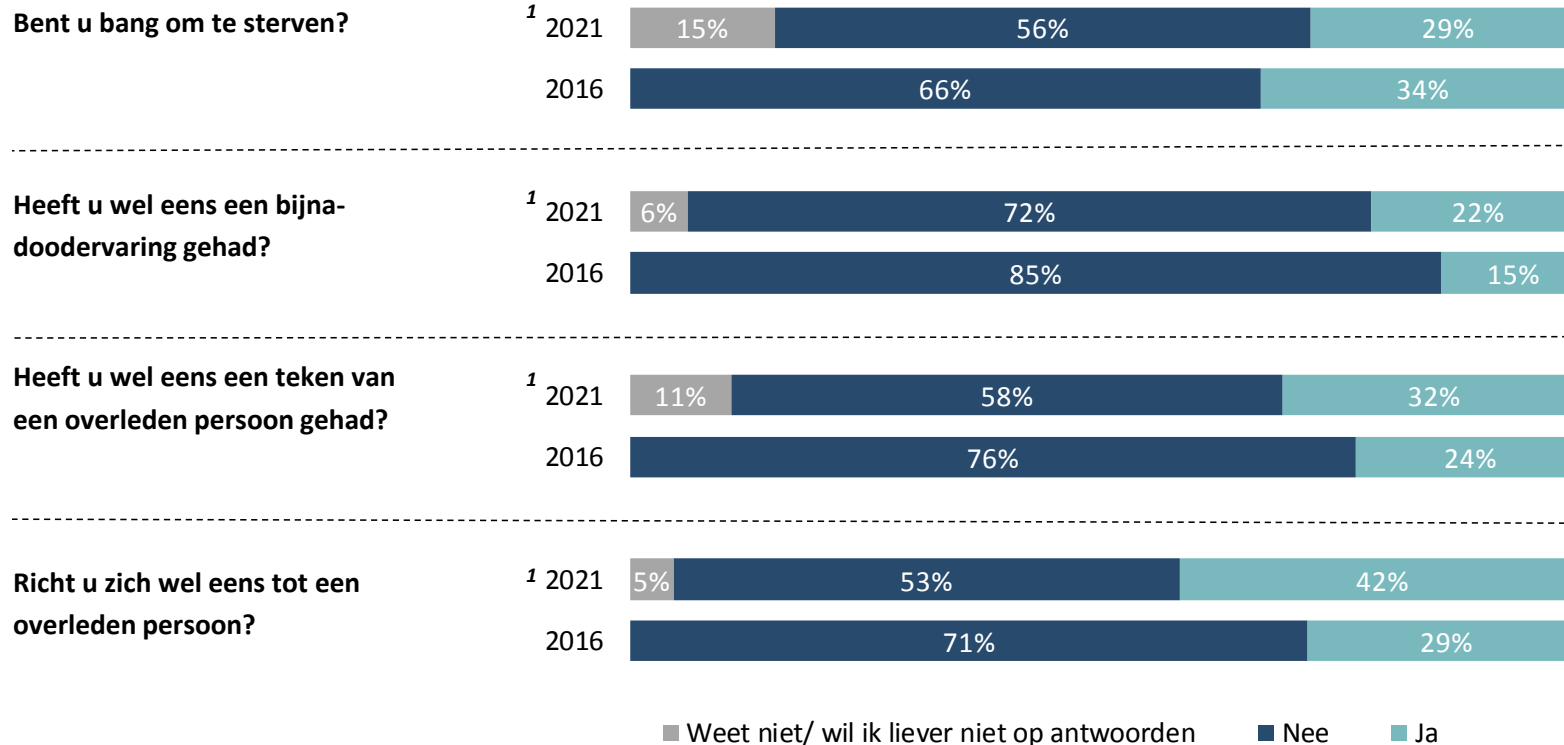
*Betekent dat er een significant verschil is t.o.v. de vorige meting

¹Dit jaar gaven wij respondenten de kans om "ik heb geen partner" te antwoorden en vroegen we in plaats daarvan of zij dit bespreken met een dierbare, in 2016 was deze optie er niet. Daarom bevatten 2021 en 2016 een andere basis en kunnen dus niet helemaal zuiver vergeleken worden met elkaar.

Beleving rondom sterven

Bijna een derde van de Nederlanders is bang om te sterven

Iets minder dan een derde (29%) van de Nederlanders geeft aan bang te zijn om te sterven, dit is minder dan in 2016 maar het verschil is niet significant.

Verder zien we dat meer mensen een bijna-doodervaring hebben gehad (toename 7%). Ook geven meer mensen aan een teken te hebben gehad van een overleden persoon (toename van 8%). En tot slot richten meer mensen zich wel eens tot een overleden persoon (toename van 13%).

Achtergrondkenmerken

Net als in 2016, zien we dat ouderen (65+) minder vaak bang zijn om te sterven (20%), terwijl jongeren (18-24) juist vaker bang zijn (38%).

In 2016 zagen we dat bijna de helft (48%) van de jongvolwassenen (25-34) bang was om te sterven, dat ligt dit jaar wel lager. Dit jaar was dit ongeveer een derde (33%).

Basis 2021: Nederlanders (n = 509)

Basis 2016: Nederlanders (n = 754)

*Betekent dat er een significant verschil is t.o.v. de vorige meting

¹Dit jaar gaven wij respondenten de kans om "weet niet" te antwoorden, in 2016 was deze optie er niet. Daarom is de vergelijking niet helemaal zuiver.

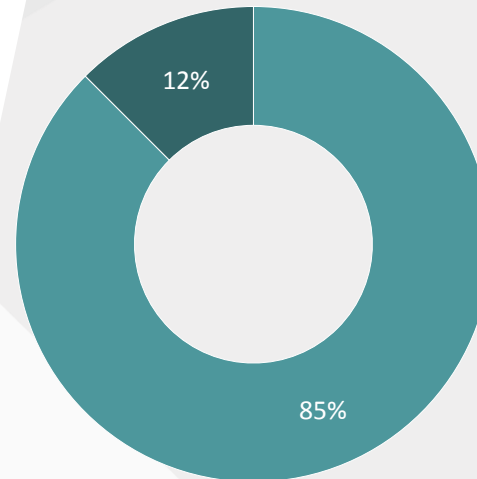

Beleving rondom sterven

Bijna een kwart van de Nederlanders krijgt te maken met onverwacht overlijden van een dierbare

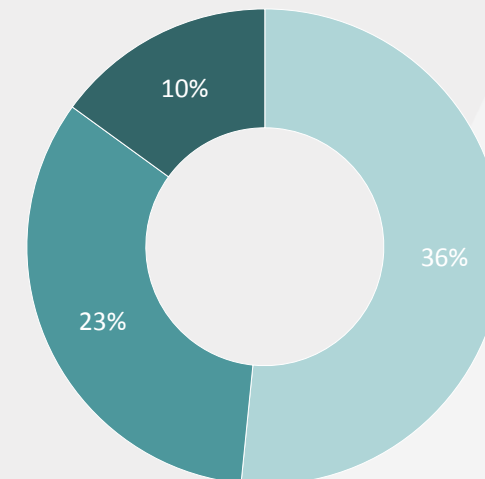
De meeste Nederlanders hebben het sterven van een dierbare meegemaakt (88%). Voor bijna een kwart van deze groep geldt dat dit onverwacht was (23%).

Heeft u het sterven van een dierbare meegemaakt?
(n = 509)

■ Ja
■ Nee

Kwam het sterven onverwacht (plotseling) of verwacht, bijvoorbeeld na een lang ziekbed?
(n = 434)

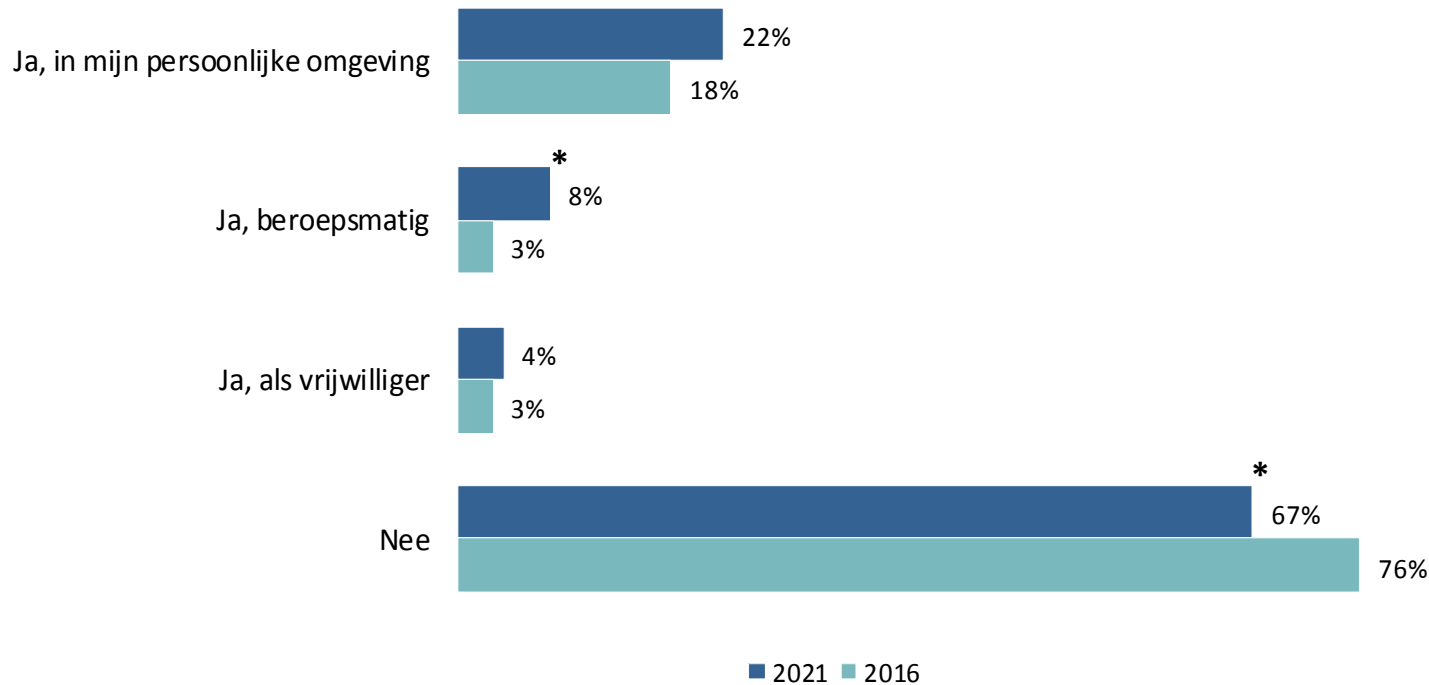

■ Verwacht
■ Onverwacht
■ Beide gevallen meegemaakt

Beleving rondom sterven

Een derde van de Nederlanders heeft op dit moment te maken met mensen die het einde van hun leven naderen

Heeft u momenteel te maken met mensen die het einde van hun leven naderen?

In 2021 hebben meer Nederlanders te maken met iemand die het einde van zijn/haar leven nadert (toename van 9%).

De grootste toename bevindt zich bij de Nederlanders die beroepsmatig te maken hebben met mensen die het einde van hun leven naderen (toename van 5%). Het zijn met name de vrouwen die beroepsmatig hiermee te maken hebben (11%).

Binnen de persoonlijke omgeving zijn het vaker de mannen (27%) die te maken hebben met iemand die het einde van zijn leven nadert.

Basis 2021: Nederlanders (n = 509)

Basis 2016: Nederlanders (n = 754)

* Betekent dat er een significant verschil is t.o.v. de vorige meting

Dit jaar zien we een aantal opvallende veranderingen ten opzichte van 2016. Meer Nederlanders geven aan voldoende te weten over het stervensproces (toename van 6%). En minder Nederlanders kunnen zich geen voorstelling maken van hun sterven (daling van 10%).

Minder Nederlanders vinden dat het leven onnodig lang gerekt wordt (daling van 18%), kunnen zich minder vaak voorstellen dat mensen een eind aan hun leven willen maken (daling van 7%) en vinden minder vaak dat zij liever zouden sterven dan afhankelijk te worden (daling van 19%). Het lijkt er op dat Nederlanders het (blijven) leven belangrijker zijn gaan vinden t.o.v. vijf jaar geleden.

Achtergrondkenmerken

Het zijn met name de jongeren (18-24) die aangeven niet voldoende te weten over het stervensproces (32%). Ook zijn met name jongeren (35%) en jongvolwassenen (25-34) (32%) het er niet mee eens zijn dat het leven te lang wordt gerekt door behandelingen en medicatie.

Basis 2021: Nederlanders (n = 509)

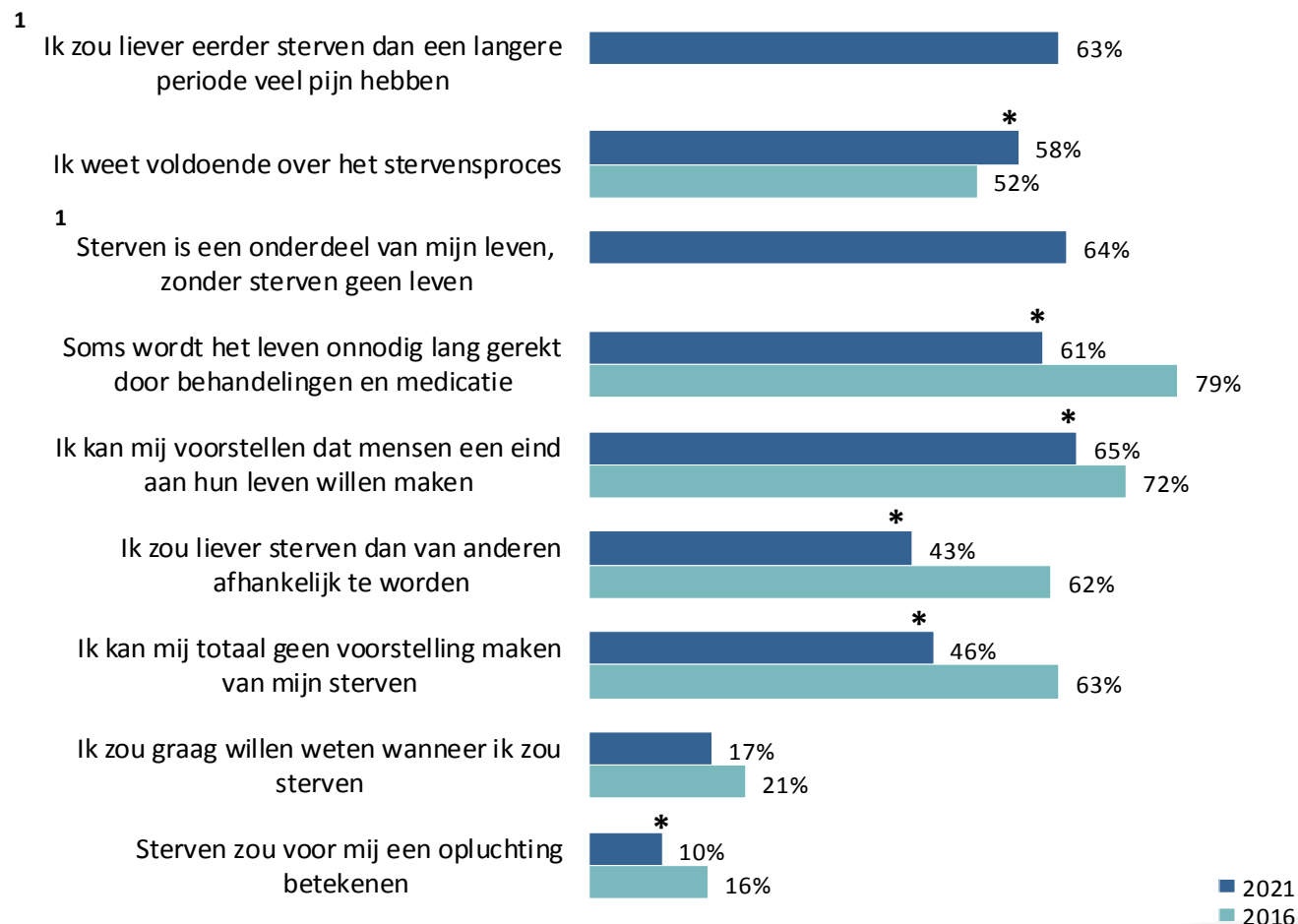
Basis 2016: Nederlanders (n = 754)

* Betekent dat er een significant verschil is t.o.v. de vorige meting

¹ Deze stelling is alleen in 2021 uitgevraagd

Beleving rondom sterven

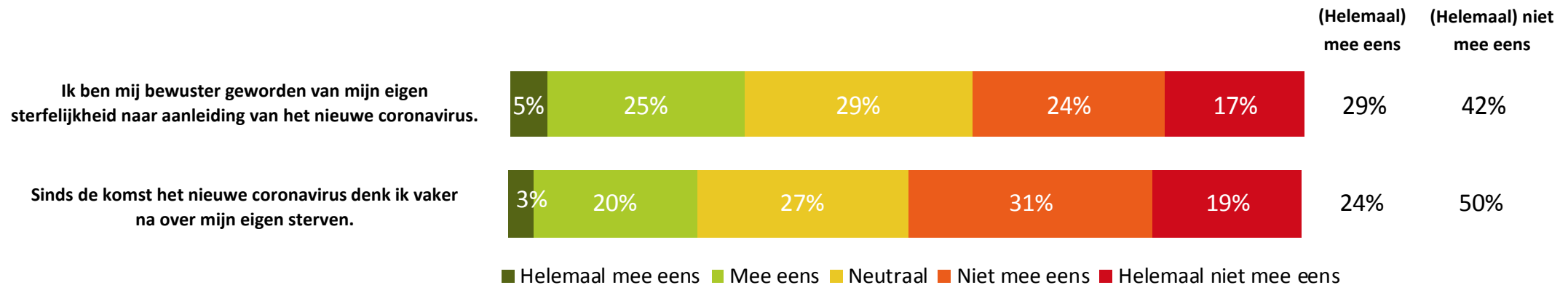
Met name jongeren geven aan nog onvoldoende te weten over het stervensproces

Invloed coronacrisis op omgang met de sterven

Bijna een kwart van de Nederlanders denkt sinds de komst van het coronavirus vaker na over zijn/haar eigen sterven

In totaal geeft een meerderheid, zes op de tien Nederlanders, aan zijn/haar wensen rondom het eigen sterven niet te hebben besproken. Iets meer dan een derde (35%) van de Nederlanders geeft aan dit wel te hebben gedaan. Voor 8% was het nieuwe coronavirus de aanleiding hierover te spreken.

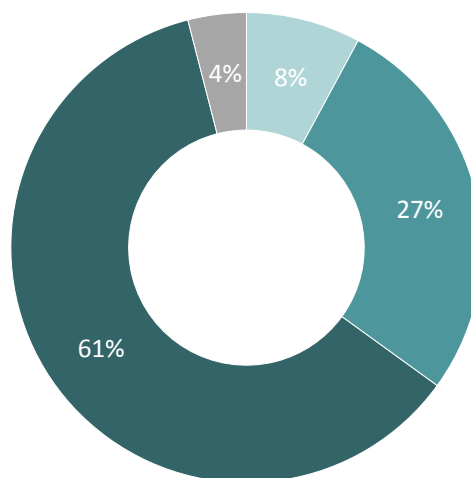
Iets meer Nederlanders geven vervolgens aan hun wensen niet te hebben vastgelegd (66%). Bijna een derde (30%) geeft aan dit wel te hebben gedaan, waarvan 6% naar aanleiding van het nieuwe coronavirus.

Achtergrondkenmerken

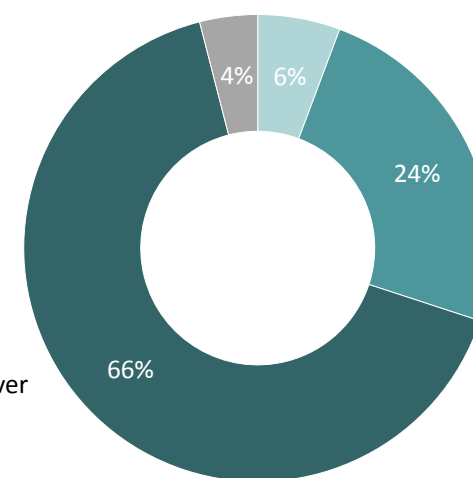
Jongvolwassenen (25-34) geven vaker aan naar aanleiding van het coronavirus hun wensen te hebben besproken (17%). De 50 tot 64-jarigen geven vaker aan hun wensen al te hebben besproken (37%). Van 65-plussers hebben het vaakst hun wensen (nog) niet besproken (69%) en vaak ook niet vastgelegd (66%).

Invloed coronacrisis op omgang met de sterven

Zes op de tien Nederlanders heeft de wensen rondom het eigen sterven nog niet besproken of vastgelegd

Heeft u naar aanleiding van het nieuwe coronavirus uw wensen recentelijk besproken rondom uw eigen sterven?

Heeft u naar aanleiding van het nieuwe coronavirus uw wensen vastgelegd rondom uw eigen sterven?

Ruim 2/3 van de Nederlanders geeft aan (nog) niet te hebben nagedacht over de gewenste sterfplek. Ongeveer een vijfde geeft aan dit al te weten. Voor 7% is het nieuwe coronavirus de aanleiding geweest hierover na te gaan denken.

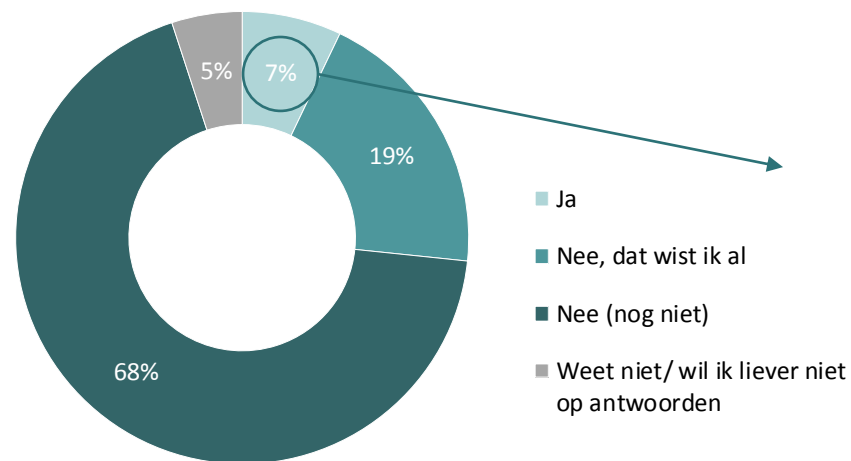
Van de mensen die sinds de coronacrisis zijn gaan nadenken over de gewenste sterfplek geeft zo'n drie kwart aan dat zijn uiteindelijke keuze beïnvloed is door de coronacrisis.

Achtergrondkenmerken

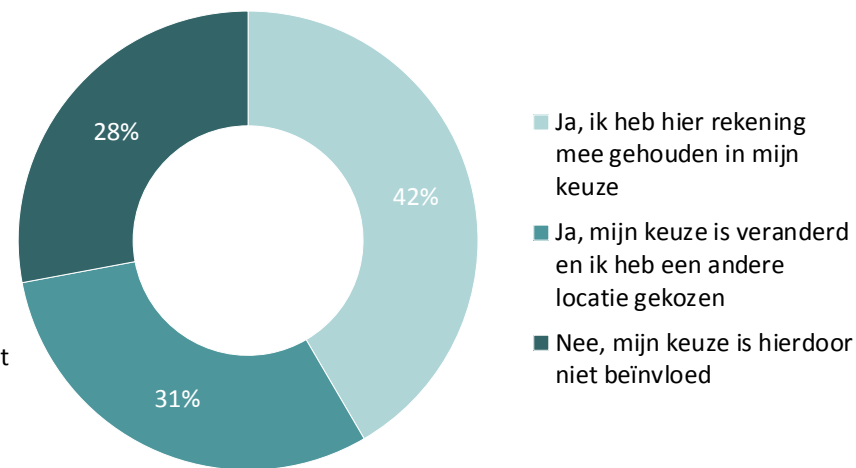
Met name de 50 tot 64-jarigen (76%) en 65-plussers (74%) geven aan (nog) niet te hebben nagedacht over de gewenste sterfplek. Daarentegen zijn een deel van de jongvolwassenen (25-34) sinds de coronacrisis hier juist over gaan nadenken (16%).

Invloed coronacrisis op omgang met de sterven

Driekwart van de 50-plussers heeft nog niet nagedacht over de gewenste sterfplek

Bent naar aanleiding van het nieuwe coronavirus gaan nadenken over de plek waar u graag wilt sterven? (n= 509)

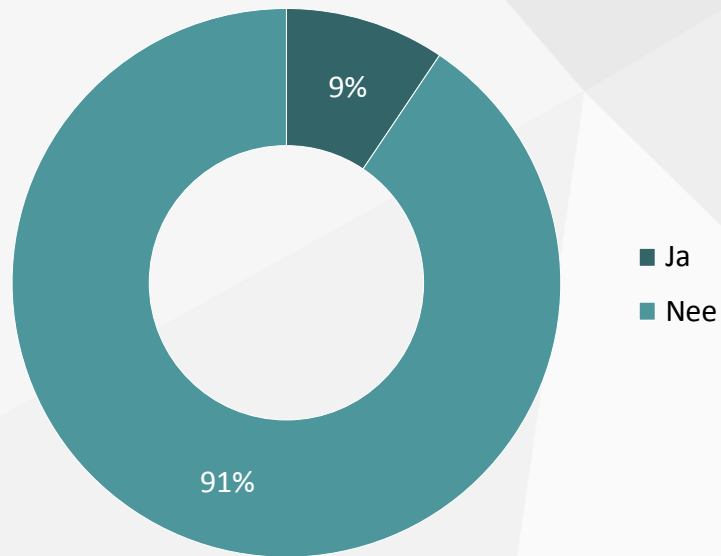
Is uw keuze voor de gewenste sterflocatie beïnvloedt door de komst van het nieuwe coronavirus? (indicatief: n = 36)

Bekendheid met Landelijk Expertisecentrum Sterven

Één op de tien Nederlanders is bekend met het Landelijke Expertisecentrum Sterven

Kent u het Landelijk
Expertisecentrum Sterven?

- Berichten in de media.
- Beroepsmatig.
- Bij websearch / Google.
- Door aanraking te komen met mensen.
- Door een buurvrouw.
- Door een collega.
- Door mijn man ben ik in aanraking gekomen.
- Door mijn vrouw.
- Door reclame en advertenties.
- Door social media.
- Een familielid die met dit centrum heeft samengewerkt.
- Euthanasie van m'n vader.
- Facebook.
- Familie.

- Gezien op internet.
- Ik ontvang de nieuwsbrief regelmatig.
- Naar aanleiding van het redelijk recente overlijden van mijn moeder en de periode die daar aan vooraf ging, ben ik op zoek gegaan naar alles wat met sterven te maken heeft, en kwam zodoende op de website van het landelijk expertisecentrum sterven.
- Op tv gezien.
- Toen mijn opa doodging.
- Toevallig iets over gelezen.
- Via google, ik wilde er meer van weten .
- Via het nieuws.
- Via via.
- Via vrienden.
- Voor een familielid.

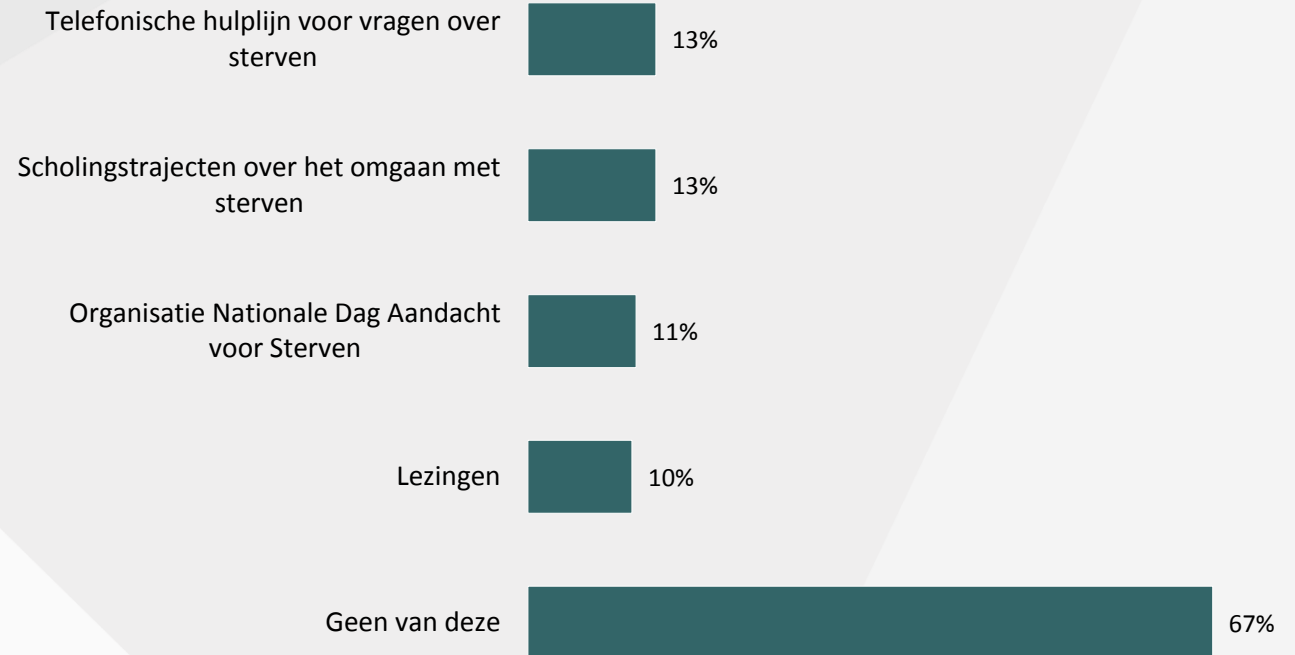
Een derde van de Nederlanders is geïnteresseerd in het dienstenaanbod

Een derde (33%) van de Nederlanders geeft aan geïnteresseerd te zijn in de producten of diensten die Landelijk Expertisecentrum Sterven aanbiedt.

Achtergrondkenmerken

Jongeren (18-24) zijn het vaakst geïnteresseerd in scholingstrajecten voor het omgaan met sterven (29%) en de telefonische hulplijn met vragen over sterven (25%).

Ouderen (65+) geven het vaakst aan niet geïnteresseerd te zijn (82%)

In welk van de onderstaande diensten en producten die worden aangeboden voor Landelijk Expertisecentrum Sterven bent u eventueel geïnteresseerd?

Geloof en spiritualiteit

In 2021 zien we dat Nederlanders zichzelf vaker beschouwen als religieus en/of spiritueel in vergelijking tot 2016.

Achtergrondgegevens

Nederlanders geven aan niet per se één van de twee zijn, ongeveer de helft van mensen die aangeven religieus te zijn geeft ook aan spiritueel te zijn (56%). En datzelfde geldt andersom (55%).

Verder zien we dat hoe jonger, hoe vaker iemand zichzelf spiritueel vindt. Jongeren (18-24) (48%) en jongvolwassenen (25-34) (50%) beschouwen zichzelf het vaakst als spiritueel, ouderen (65+) het minst vaak (18%).

Basis 2021: Nederlanders (n = 509)

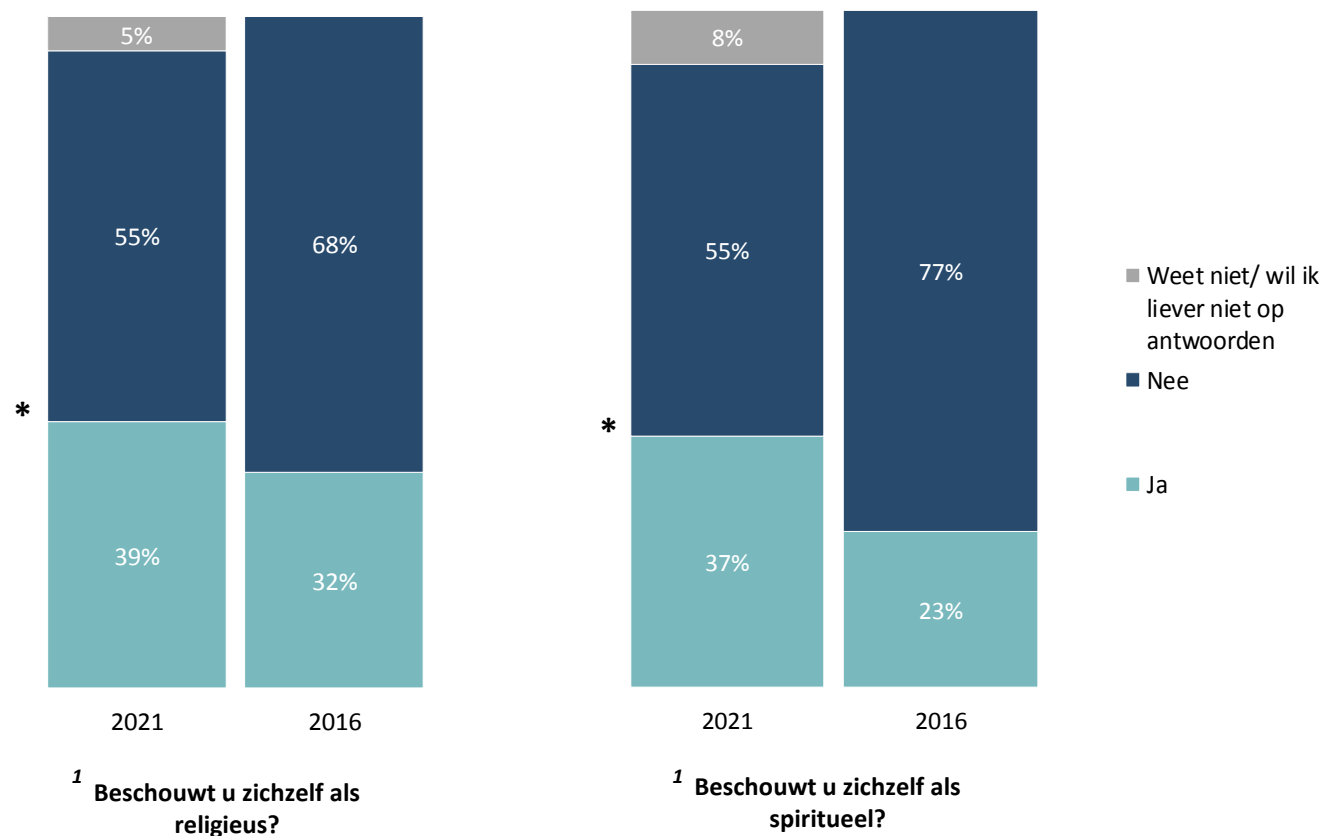
Basis 2016: Nederlanders (n = 754)

**Betekent dat er een significant verschil is t.o.v. de vorige meting*

¹Dit jaar gaven wij respondenten de kans om "weet niet" te antwoorden, in 2016 was deze optie er niet. Daarom is de vergelijking niet helemaal zuiver.

Geloof en spiritualiteit

Meer Nederlanders beschouwen zichzelf als religieus of spiritueel in vergelijking tot vijf jaar geleden

Meer Nederlanders geloven dat er meer is na de dood (een toename van 10%).

Nederlanders geloven iets vaker in reïncarnatie vergelijk tot 2016, al is deze stijging niet significant (een toename van 6%).

Achtergrondgegevens

Ook hier zien we dat hoe jonger, hoe meer iemand gelooft in het niet tastbare. Jongeren (18-24) (69%) en jongvolwassenen (25-34) (68%) geloven het vaakst dat er meer is na de dood, ouderen (65+) het minst vaak (44%). Wat betreft het geloof in reïncarnatie zien we een gelijksoortig patroon, jongeren (37%) geloven vaker in reïncarnatie dan ouderen (17%).

Basis 2021: Nederlanders (n = 509)

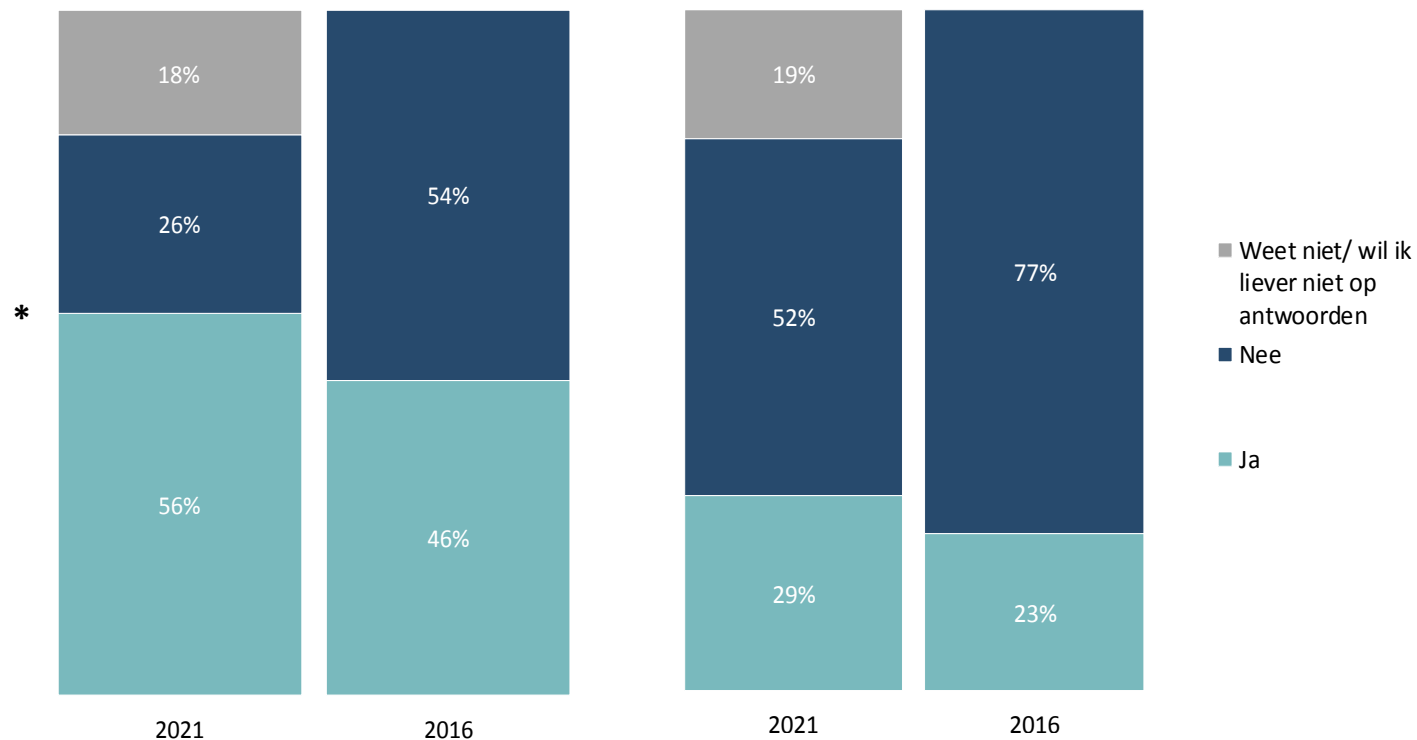
Basis 2016: Nederlanders (n = 754)

*Betekent dat er een significant verschil is t.o.v. de vorige meting

¹Dit jaar gaven wij respondenten de kans om "weet niet" te antwoorden, in 2016 was deze optie er niet. Daarom is de vergelijking niet helemaal zuiver.

Geloof en spiritualiteit

Iets meer dan de helft van de Nederlanders gelooft dat er meer is na de dood

¹ Geloof u dat er meer is na de dood, zoals bijvoorbeeld een hiernamaals?

¹ Geloof u in reïncarnatie?

Bijlagen

- Onderzoeksverantwoording

Onderzoek in het kort

Methode	Kwantitatief Aankondiging: online Reminder: online
Doelgroep en steekproef	Doelgroep: Nederlanders (18+) Steekproefkader: Dynata consumentenpanel Steekproef: netto 509 respondenten
Veldwerk	Het veldwerk heeft plaatsgevonden vanaf 8 maart tot en met 15 maart. De gemiddelde invultijd van de vragenlijst bedroeg: 5 minuten

MarketResponse

Data ▶ Insights ▶ Consultancy